

Nr 58

Av herr **Hermansson m. fl.**, *angående principerna för export av krigsmateriel, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 52 i Första kammaren)

Frågorna om tillverkningen av krigsmateriel och om handeln med krigsmateriel har upprepade gånger varit föremål för diskussion vid de senaste riksdagarna. Diskussionerna har föranletts av såväl motioner som interpellationer och enkla frågor. Tillfredsställande lösningar har enligt vår mening därvid icke vunnits på de problem som föreligger på detta område.

Det handlar här om flera olika problem med inbördes sammanhang.

Tillverkningen av krigsmateriel

Vårt land har en betydande krigsmaterielindustri av vilken huvudparten är privatägd. Frågan om att denna industri borde överföras i allmän ägo har rests sedan länge. Till de allmänna motiv som finns för att de avgörande produktionsmedlen bör ligga i allmän ägo har här kommit det speciella motivet att göra slut på det ödesdigra spel som privata vapenfabrikanter och vapenhandlare kan driva med folkens liv och öde. Även personer och grupper som icke haft en socialistisk samhällsuppfattning har kunnat ansluta sig till detta krav.

Motiven för ett förstatligande av krigsmaterielindustrin har icke försvagats under senare tid, utan tvärtom vunnit i styrka. Det sammanhänger med den väldiga militära upprustning som skett. Krigsmaterielindustrin och militariseringen har kommit att spela en allt större roll i många länders liv. De påverkar inte endast näringslivet, utan även vetenskapen, staten och det politiska livet. Tillverkningen av krigsmateriel ger privata företag betydande ekonomiska vinster.

Vid såväl 1966 som 1968 års riksdagar fanns motioner som utförligt motiverade kravet om förstatligande av krigsmaterielindustrin. Det redovisade materialet skall här icke återupprepas. Det kan emellertid påminnas om att ett fackförbund som organiserar många av arbetarna inom krigsmaterielindustrin, nämligen De förenade förbunden, för sin del också ställt kravet om förstatligande.

Vid behandlingen i bankoutskottet år 1968 hänvisade utskottet endast till den åsikt som det uttalat år 1966, att rådande kontroll över tillverk-

ning och export av krigsmateriel på ett tillfredsställande sätt torde fylla sina syften. Just exporten av krigsmateriel är emellertid enligt vår mening ytterligare ett skäl till de tidigare anförda för ett överförande av krigsmaterielindustrin i allmän ågo.

Exporten av krigsmateriel

Den diskussion som ägt rum under de senaste åren har enligt vår mening på ett övertygande sätt visat att gällande regler och praxis för exporten av krigsmateriel från vårt land är oriktiga och otillfredsställande.

Huvudregeln är som bekant att export av krigsmateriel inte får äga rum utan särskilt tillstånd av chefen för handelsdepartementet. Om ärendet gäller utförsel i större omfattning eller om det eljest är av större vikt, skall frågan underställas Kungl. Maj:t. De principer som skall följas vid bedömningen är enligt regeringens förklaringar att exportlicenser vägras till stater »som för tillfället är invecklade i akuta internationella konflikter, eller i vilka inbördeskrig är rådande eller där det internationella eller interna läget är så hotande att fara för oroligheter eller krig föreligger».

Dessa principer har sagts motsvara vad neutralitetspolitiken kräver. Men de har i vissa fall tolkats på ett mycket cyniskt sätt som i verkligheten inneburit att man ansett att vapen kunnat exporteras t. ex. till militära diktaturregimer i Sydamerika trots att i verkligheten inte endast »fara för oroligheter» förelegat, utan väpnade strider där regimen slagit ner folkliga rörelser. Denna inställning kan inte förenas med en solidaritetspolitik som stödjer de förtryckta folkens och befrielseörelsernas kamp.

Regeringen har genom ett uttalande av handelsministern den 3 december 1968 sagt, att licensansökningar liksom hittills kommer att prövas med hänsyn till förhållandena i varje särskilt land. Men vilka principer skall man följa när man säger att det finns »skäl för en hårdare begränsning av ländervalet»?

Vi anser det av flera skäl nödvändigt att regeringen inte endast ändrar praxis utan även omprövar de principer som tidigare deklarerats. Hänsyn till såväl neutralitets- som solidaritetspolitiken talar härför. Nu tillåts vapenexport t. ex. till medlemmar i Natoalliansen, däribland till Västtyskland som förefaller vara en stor kund. Är detta verkligen förenligt med en strikt neutralitetspolitik? Sverige förefaller inte att ha någon vapenhandel med medlemmar i det andra allianssystemet, Warszawapakten.

I den internationella vapenhandeln spelar privata intressen en stor roll. Det gäller också den svenska exporten av krigsmateriel. Privata svenska industriföretag driver en hård marknadspolitik när det gäller krigsmateriel, som kan skapa stora problem för neutralitetspolitiken. Här finns förbindelse-länken med den tidigare diskuterade frågan om ägandeförhållandena inom rustningsindustrin. Om krigsmaterielindustrin vore i statlig ägo

skulle i varje fall privat spekulation i vinst på vapenförsäljning icke kunna förekomma.

Det finns alltså en rad skäl för en prövning av de principer som följs när det gäller svensk krigsmaterielexport. Detta understryks ytterligare av att en glidning från de anförda principerna i verkligheten redan tycks ha skett.

Vad är krigsmateriel?

Ett särskilt problem som måste tas upp till besvarande i detta sammanhang är vad som skall förstås med krigsmateriel. När det gäller bestämmelserna om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel finns nu en snävare avgränsning än när det gäller exportförbudet. Frågan är emellertid om inte en vidgning av hela begreppet krigsmateriel måste ske, särskilt när det gäller exporten.

Denna fråga har aktualiserats bl. a. genom den diskussion som förekommit kring ASEA:s engagemang i Cabora Bassa-projektet i Moçambique. Detta land är som bekant förtryckt av Portugal och tillhör det portugisiska kolonialväldet. En väpnad nationell frihetskamp i landet har redan vunnit en betydande omfattning. Vid Cabora Bassa i Zambesifloden skall enligt planerna byggas ett stort kraftverk, varifrån elkraft kommer att exporteras till Sydafrika, Rhodesia och kanske Malawi. Cabora Bassa-projektet skall byggas av ZAMCO, ett konsortium bildat för ändamålet. ASEA svarar för en tiondel av intressena och insatserna i ZAMCO och skall bygga en högspänningsledning från Cabora Bassa genom Moçambique till Sydafrika. Enligt officiella källor hoppas även Rhodesia att få köpa elektricitet från Cabora Bassa.

Den nationella befrielseörelsen Frelimo är motståndare till Cabora Bassa-projektet, bl. a. därför att detta anses bli ett stöd för den portugisiska kolonialregimen. Den har förklarat sig ämna söka stoppa projektet med alla medel. Den har uttalat sig mycket kritiskt mot att svenska företag deltar i Cabora Bassa och hävdar att Sverige handlar motsägelsefullt som dels ger stöd till Frelimos utbildningsprogram, dels stöder Frelimos fiender.

Från regeringens sida har förklarats att man inte tror att kraftverket i Cabora Bassa är avsett att ge Rhodesia elkraft, att förhållandena i Rhodesia kanske är annorlunda när elkraften skall levereras dit, att handelspolitiken måste utformas realistiskt, att det står svenska företag fritt att exportera till Portugal och dess kolonier så länge inget beslut fattats om bojkott mot Portugal och att ordern till ASEA är av ekonomisk betydelse för Sverige.

Som avgörande argument gentemot den opinion som kräver att ASEA:s medverkan i Cabora Bassa-projektet bör stoppas har regeringen anfört att den inte kan hindra ett privat företag att engagera sig i projektet. Detta

har sagts kräva en allmän kontroll över utrikeshandeln. Projektet i Cabora Bassa är emellertid enligt vår mening ett speciellt fall. ASEA:s engagemang innebär ett direkt stöd till den portugisiska kolonialregimen och skiljer sig till innebörd och verkningar icke nämnvärt från leveranser av krigsmateriel. Gränsen mellan olika typer av strategiskt materiel är flytande och måste bestämmas i det särskilda fallet..

Det anförda exemplet visar behovet av en statlig kontroll också över sådana typer av investeringar i och sådan försäljning av materiel till utlandet som innebär ett stöd t. ex. till en kolonial regim, som söker medel och makt för att fortsätta sin undertryckningspolitik.

I särskild motion göres hemställan om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär utredning om överförande av privat krigsmaterielproduktion i statlig ägo.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär utredning om principerna för export av krigsmateriel samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär lagstiftning eller andra åtgärder som kan möjliggöra förbud mot export av viss strategisk materiel t. ex. till Cabora Bassa-projektet i Moçambique.

Stockholm i januari 1969

C. H. Hermansson (vpk) Gunvor Ryding (vpk) Eivor Marklund (vpk)

Nr 59

Av herr **Andersson** i Örebro **m. fl.**, om förmedling av arbetsobjekt
i sysselsättningsutjämnande syfte.

(Lika lydande med motion nr 54 i Första kammaren)

Stockholm den 16 januari 1969

Sven G. Andersson (fp) Bengt Sjönell (cp) Sigfrid Löfgren (fp)
i Örebro

John Eriksson (cp) Elias Jönsson (fp) Torsten Gustafsson (cp)
i Bäckmora i Ingemarsgården i Stenkyrka
